

प्रजा ज्ञान

संपादक - संजय अण्णा कुसळकर

Mob. : 9422798093 / 9028136953

Email - kusalkars@gmail.com

prajanyay@gmail.com

वर्ष-९ले

अंक ३९ वा

सोमवार, दि. १२/१०/२०२६ ते दि. १८/१०/२०२६

पाने ४

किंमत ३ रुपये

कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या युगात वाचनसंस्कृती जपली पाहिजे; साहित्यिक वारशाच्या संवर्धनासाठी शासन सहकार्य करणार-पालकमंत्री जयकुमार रावल



धुळे (जिमाका) - कृत्रिम बुद्धिमत्तेमुळे आज जग झपाट्याने बदलत आहे. एका क्लिकवर कोणत्याही विषयाची माहिती उपलब्ध होत असली, तरी माहिती मिळणे आणि त्या माहितीचा विचार करून ज्ञान मिळवणे या दोन वेगळ्या गोष्टी आहेत. तंत्रज्ञानाचा स्वीकार करतानाच वाचन, लेखन, चिंतन आणि स्वतंत्र विचार करण्याची क्षमता जपली पाहिजे. विशेषतः नव्या पिढीमध्ये वाचनाची आवड निर्माण करणे ही काळाची गरज आहे. धुळे जिल्ह्याला लाभलेला समृद्ध साहित्यिक आणि सांस्कृतिक वारसा पुढील पिढ्यांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी शासन सर्वतोपरी सहकार्य करेल, अशी ग्वाही राज्याचे पणन व राजशिष्टाचार मंत्री तथा धुळे जिल्ह्याचे पालकमंत्री जयकुमार रावल यांनी दिली.

सहाय्या धुळे जिल्हा मराठी साहित्य संमेलन व अहिराणी साहित्य संमेलनाच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना ते बोलत होते. मराठी भाषा विभाग, महाराष्ट्र शासन, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ यांच्या अनुदानातून तसेच अहिराणी साहित्य परिषद आणि साहित्य भारती यांच्या संयुक्त विद्यमाने प्राचार्य सदाशिवराव माळी साहित्य नगरीत या संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी महापौर मायादेवी परदेशी, स्वागताध्यक्ष तथा आमदार अनुप अग्रवाल, मार्गदर्शक माजी आमदार डॉ. शरद पाटील, संमेलनाध्यक्ष एल. जी. सोनवणे, माजी केंद्रीय मंत्री डॉ. सुभाष भामरे, प्रा. आशुतोष पाटील, कवी प्रकाश होळकर, माजी सनदी अधिकारी भाई नगराळे, माजी न्यायमूर्ती जे. टी. देसले, प्राचार्य जगदीश पाटील, विद्यावर्धिनी सभेचे सचिव युवराज करनकाळ, मराठी साहित्य परिषदेचे कार्याध्यक्ष प्रा. संजीव गिरासे, अहिराणी साहित्य परिषदेचे अध्यक्ष प्राचार्य भगवान पाटील, उपमहापौर ज्योत्स्ना पाटील, माजी प्राचार्य डॉ. शेखर सुर्वशी, अहिराणी साहित्य परिषदेचे कार्याध्यक्ष प्रकाश महाले, सचिव प्रभाकर शेळके यांच्यासह साहित्यिक, मान्यवर व नागरिक उपस्थित होते. पालकमंत्री श्री. रावल म्हणाले की, साहित्य हे समाजाचे हृदय आहे. माणसाच्या

भावना, विचार आणि अनुभवांना शब्द देण्याचे काम साहित्य करते. साहित्य माणसाला प्रेरणा देते आणि समाजाला नवी दिशा दाखवते. धुळे जिल्ह्याला कविता, नाटक, तत्त्वज्ञान आणि इतिहास संशोधनाचा समृद्ध वारसा लाभला आहे. प्राध्यापक पुरुषोत्तम पाटील, प्राध्यापक अनिल सोनार, कॉम्रेड शरद पाटील यांच्यासह अनेक साहित्यिक आणि विचारवंतांनी धुळ्याचे नाव मोठे केले आहे. इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळासारख्या संस्थांनी जतन केलेला ऐतिहासिक आणि साहित्यिक ठेवा नव्या पिढीपर्यंत पोहोचवणे आवश्यक आहे.

पुस्तके निर्माण करण्याबरोबरच वाचकही घडवले पाहिजेत - कृत्रिम बुद्धिमत्तेमुळे आरोग्य, शिक्षण, संशोधनासह अनेक क्षेत्रांत मोठे बदल घडत आहेत. वैद्यकीय तपासणीचे अहवाल समजून घेण्यापासून विविध विषयांची माहिती मिळवण्यापर्यंत हे तंत्रज्ञान उपयुक्त ठरत आहे. मात्र, त्याचे फायदे आहेत तसे काही धोकेही आहेत. आज विद्यार्थी मोबाईल आणि लॅपटॉपमध्ये अधिक गुंतले आहेत. पुस्तके वाचण्याची आणि स्वतः लिहिण्याची सवय कमी होत आहे. पूर्वी वाचलेले महत्वाचे मुद्दे लिहून ठेवल्यामुळे ते अधिक चांगल्या प्रकारे लक्षात राहायचे. आज माहिती सहज उपलब्ध होत असली, तरी तिचे ज्ञानात रूपांतर करण्यासाठी वाचन आणि चिंतन आवश्यक आहे. लेखक पुस्तके लिहितात, प्रकाशक ती छापतात आणि ग्रंथालये उपलब्ध करून देतात; मात्र ही पुस्तके वाचणारेही तयार झाले पाहिजेत. त्यासाठी घर, शाळा, महाविद्यालये आणि ग्रंथालयांनी पुढाकार घेऊन मुलांमध्ये वाचनाची आवड निर्माण करावी. तंत्रज्ञान कितीही प्रगत झाले, तरी साहित्याच्या माध्यमातून जपली जाणारी मानवी संवेदनशीलता, कल्पनाशक्ती आणि विचारशक्ती महत्वाचीच राहणार असल्याचे त्यांनी सांगितले.

अहिराणी ही केवळ भाषा नाही, खान्देशची सांस्कृतिक ओळख - अहिराणी ही आपल्या खान्देशची संस्कृती, परंपरा आणि अस्मिता आहे. मराठी, हिंदी, इंग्रजी यांसारख्या भाषा जरूर शिकल्या

पाहिजेत; मात्र त्यासाठी मातृभाषा विसरता कामा नये. इंग्लंडमधील वेल्स येथे शिक्षण घेत असताना तेथील वेल्श भाषेच्या संवर्धनासाठी लोकांनी केलेले प्रयत्न पाहिल्याची आठवण त्यांनी सांगितली.

आज घराघरांत अहिराणी बोलण्याचे प्रमाण कमी होत आहे. ही परिस्थिती बदलली नाही, तर पुढील पिढीला आपली भाषा समजणारही नाही. आपण आईला प्रेमाने ‘मणी माय’ म्हणतो. या शब्दातील आपुलकी आणि गोडवा हीच आपल्या भाषेची खरी ताकद आहे. भाषा हरवली तर संस्कृतीही हरवण्याचा धोका असतो. म्हणून घराघरांत अहिराणी बोलली पाहिजे आणि या भाषेतून साहित्यनिर्मिती वाढली पाहिजे, असे आवाहन त्यांनी केले. विधानसभेत पहिल्यांदा गेल्यानंतर अहिराणी भाषेत शपथ घेतल्याची आठवण सांगताना श्री. रावल म्हणाले की, काही अडचणी असूनही आपण अहिराणीत शपथ घेतली आणि त्यानंतर मराठीतही शपथ घेतली. या घटनेमुळे अनेकांना अहिराणी भाषेची ओळख झाली. आपल्या मातृभाषेला सन्मान मिळावा, हाच त्यामागचा उद्देश होता.

साहित्य संमेलनासाठी दरवर्षी अतिरिक्त पाच लाखांची घोषणा - जिल्हास्तरीय साहित्य संमेलनासाठी राज्य शासनाकडून मिळणारे अनुदान एक लाख रुपयांवरून पाच लाख रुपये करण्यात आले आहे. याशिवाय जिल्हा नियोजन समितीच्या माध्यमातून साहित्य संमेलनासाठी दरवर्षी अतिरिक्त पाच लाख रुपये उपलब्ध करून देण्याची घोषणा पालकमंत्री श्री. रावल यांनी केली. तसेच अहिराणी साहित्याच्या पुस्तकांच्या छपाईसाठी स्वतंत्र अडीच लाख रुपये उपलब्ध करून देण्याची घोषणाही त्यांनी केली. धुळे शहरात अहिराणी भाषा व साहित्य संवर्धनासाठी स्वतंत्र केंद्र उभारण्याचा संकल्प त्यांनी व्यक्त केला. या केंद्रात ग्रंथालय, सभागृह आणि साहित्यिक उपक्रमांसाठी आवश्यक सुविधा असाव्यात. साहित्यिक आणि तज्ज्ञांनी त्याचा आराखडा तयार करावा, असेही त्यांनी सुचविले. अहिराणी, मराठी सह सर्व भाषांचा आदर करतानाच मातृभाषेचा अभिमान जपण्याचे आवाहन (पान २ वर)

विशेष लेख...

शारदीय नवरात्र

शारदीय नवरात्र – देवी दुर्गा मातेच्या सन्मानार्थ साजरा केला जाणारा एक वार्षिक हिंदू सण आहे. नवरात्र म्हणजे नऊ रात्रींचा समूह असा शब्दशः अर्थ होत असून हा सण नऊ रात्री (आणि दहा दिवस) साजरा होतो; प्रथम चैत्र महिन्यात (कॅलेंडरच्या मार्च/एप्रिलमध्ये) आणि पुन्हा शारदा महिन्यात साजरा होतो. नवरात्र ही वेगवेगळ्या कारणांसाठी आणि विविध हिंदू सांस्कृतिक क्षेत्रांच्या विविध भागांमध्ये वेगवेगळ्या पद्धतीने साजरी केली जाते. सैद्धांतिकदृष्ट्या, चार हंगामी नवरात्री आहेत. तथापि, व्यवहारात, पावसाळ्यानंतर शरद ऋतूतील शारदीय नवरात्री नावाचा हा सण प्रमुख आहे. हा सण हिंदू दिनदर्शिकेच्या आश्विन महिन्यातील शुक्ल पक्षात साजरा केला जातो, जो विशेषतः सप्टेंबर आणि ऑक्टोबर या ग्रेगोरियन महिन्यांमध्ये येतो.

शारदीय नवरात्र हा हिंदू धर्मातील एक उत्सव तसेच देवीशी संबंधित व्रत आहे. वासंतिक नवरात्रात चैत्र शुद्ध प्रतिपदा ते चैत्र शुद्ध नवमीपर्यंत व शारदीय नवरात्रात आश्विन शुद्ध प्रतिपदा ते आश्विन शुद्ध नवमीपर्यंत देवीची उपासना केली जाते.शारदीय नवरात्र हे शाक्तपंथीय मानले जाते. शारदीय म्हणण्याचे कारण इतकेच की हे शरद ऋतूच्या प्रारंभी येते. भारतामध्ये सर्वत्र ह्या नवरात्रामध्ये प्रत्येकाच्या कुलाचाराप्रमाणे कमी–अधिक स्वरूपात पूजा–कृत्य घडते.दुर्गोत्सव हा वर्षातून शरद ऋतू व वसंत ऋतूतही साजरा करण्याची प्रथा असल्याचे काही ग्रंथांतून दिसून येते. दुर्गा देवतेचे माहात्म्य भविष्य पुराणात कथन केलेले आढळते. आश्विन महिन्यात घटामध्ये देवीची स्थापना करून, नंदादीप प्रज्वलित करून आदिमायेची नऊ दिवस मनोभावे पूजा करणे, म्हणजेच घटस्थापना किंवा नवरात्रोत्सव. हा सण नऊ दिवस आदिशक्तीची आराधना करण्याचा आहे.पावसाळा बहुतेक संपलेला असतो, शेतांतील पिके तयार होत आलेली असतात, काही तयार झालेली असतात. अशा नैसर्गिक वातावरणात नवरात्राच्या पहिल्या दिवशी घटस्थापना होते. देव्हान्यात अखंड नंदादीप, दररोज झेंडूच्या फुलांची माळ, देवीपुढे सप्तशतीचा पाठ अशा प्रकारे शारदीय नवरात्री व्रत केले जाते. कोणतीही नवरात्र हे साधारणपणे नऊ दिवसांचे असते, पण तिथीचा क्षय झाल्याने ते आठ दिवसांचे, किंवा वृद्धी झाल्यास दहा दिवसांचे असू शकते. चंपाषष्ठीचे नवरात्र फक्त सहा दिवसांचे असते.

प्रत्येक दिवसाचे महत्त्व – दुर्गा आणि राक्षस महिषासुर यांच्यात झालेल्या प्रमुख युद्धाशी संबंधित हा सण आहे. यावेळी वाईटावर चांगल्याचा विजय साजरा केला जातो. १२ हे नऊ दिवस देवी दुर्गा आणि तिच्या नऊ अवतारांना – नवदुर्गाला समर्पित आहेत.

दिवस १ – शैलपुत्री – प्रतिपदा (पहिला दिवस) म्हणून ओळखला जाणारा हा दिवस शैलपुत्री या पार्वतीच्या अवताराशी संबंधित आहे. या रूपातच दुर्गा शिवाची पत्‍नी म्हणून पूजली जाते. ही देवी उजव्या हातात त्रिशूळ आणि डाव्या हातात कमळ घेऊन बैल, नंदीवर स्वार होत असल्याचे चित्रित केले आहे. शैलपुत्री हा महाकालीचा प्रत्यक्ष अवतार मानला जातो. या दिवसाचा रंग पिवळा आहे, जो कृत्ती आणि उत्साह दर्शवतो. ही देवी सतीचा (शिवाची पहिली पत्‍नी, जी नंतर पार्वती म्हणून पुनर्जन्म घेते) पुनर्जन्म मानली जाते आणि तिला हेमावती म्हणून देखील ओळखले जाते.

दिवस २ – ब्रह्मचारिणी – द्वितीयेला (दुसऱ्या दिवशी), पार्वतीचा आणखी एक अवतार असलेल्या ब्रह्मचारिणीची पूजा केली जाते. या रूपात पार्वती योगिनी झाली होती. हा तिचा अविवाहित अवतार आहे. ब्रह्मचारिणीची पूजा मुक्ती किंवा मोक्ष तसेच शांती आणि समृद्धीसाठी केली जाते. अनवाणी पायांनी चालणारी आणि हातात जपमाला आणि कमंडला धरणारी ही देवी आनंद आणि शांततेचे प्रतीक आहे. हिरवा हा या दिवसाचा रंग आहे. शांतता दर्शविणारा केशरी रंग कधी कधी वापरला जातो जेणेकरून सर्वत्र मजबूत ऊर्जा वाहते.

दिवस ३ – चंद्रघंटा – तृतीया (तिसरा दिवस) चंद्रघंटाच्या पूजेचे स्मरण करते. शिवाशी लग्न केल्यानंतर, पार्वतीने तिच्या कपाळाला अर्धचंद्राने (अर्धचंद्र) सजवले होते, म्हणून हे नाव आहे. ती सौंदर्याची मूर्ती आहे आणि शौर्याचे प्रतीक आहे. राखाडी हा तिसऱ्या दिवसाचा रंग आहे, जो एक चैतन्यशील रंग आहे.

दिवस ४ – कुष्मांडा – चतुर्थीला (चौथ्या दिवशी) कुष्मांडा देवीची पूजा केली जाते. विश्वाची सर्जनशील शक्ती मानली जाणारी, कुष्मांडा पृथ्वीवरील वनस्पतींच्या संपत्तीशी संबंधित आहे आणि म्हणूनच, दिवसाचा रंग केशरी आहे. तिला आठ हात असून वाघावर बसलेले दाखवले आहे.

दिवस ५ – स्कंदमाता – स्कंदमाता ही पंचमी (पाचव्या दिवशी) पूजली जाणारी देवी, स्कंद (किंवा कार्तिकेय)ची आई आहे. पांढरा रंग आईच्या बदलत्या शक्तीचे प्रतीक आहे जेव्हा तिचे मूल धोक्याचा सामना करते. ती एका भयंकर सिंहावर स्वार होत, चार हात असलेली आणि तिच्या बाळाला धरून दाखवली आहे.

दिवस ६ – कात्यायनी – कात्यायन ऋषींच्या पोटी जन्मलेली, ती दुर्गेचा अवतार आहे आणि ती लाल रंगाने दर्शविलेले धैर्य दाखवते. योद्धा देवी म्हणून ओळखली जाणारी कात्यायनी ही देवीच्या सर्वात हिंसक रूपांपैकी एक मानली जाते. या अवतारात कात्यायनी सिंहावर स्वार होते आणि तिला चार हात आहेत. ती पार्वती, महालक्ष्मी, महासरस्वती यांचे रूप आहे. ती षष्ठमीला (सहाव्या दिवशी) पूजली जाते. पूर्व भारतात या दिवशी महाषष्ठी साजरी केली जाते आणि शारदीय दुर्गा पूजा सुरू होते.

दिवस ७ – कालरात्री – देवी दुर्गेचे सर्वात उग्र रूप मानले जाणारी कालरात्री सप्तमीला पूजनीय आहे. असे मानले जाते की पार्वतीने सुंभ आणि निसुंभ या राक्षसांना मारण्यासाठी तिची फिकट त्वचा काढली होती. दिवसाचा रंग शाही निळा आहे. देवी लाल रंगाच्या पोशाखात किंवा वाघाच्या कातडीत दिसते आणि तिच्या अग्रिमय डोळ्यांमध्ये खूप क्रोध आहे आणि तिची त्वचा काळी पडते. लाल रंग प्रार्थनेचे चित्रण करतो आणि भक्तांना आश्वासन देतो की देवी त्यांना हानीपासून वाचवेल. ती सप्तमीला (सातव्या दिवशी) पूजली जाते. पूर्व भारतात या दिवशी महासप्तमी साजरी केली जाते आणि शारदीय दुर्गा पूजेचे बोधोन देखील सुरू होते.

दिवस ८ – महागौरी – महागौरी हे बुद्धिमत्ता आणि शांतीचे प्रतीक आहे. असे मानले जाते, की जेव्हा कालरात्रीने गंगा नदीत स्नान केले तेव्हा तिचा रंग अधिक उबदार झाला. या दिवसाशी संबंधित रंग गुलाबी आहे जो आशावाद दर्शवतो. ती अष्टमीला (आठव्या दिवशी) पूजली जाते. पूर्व भारतात या दिवशी महाअष्टमी साजरी केली जाते आणि त्याची सुरुवात पुष्पांजली, कुमारी पूजा इत्यादी कार्यक्रमांनी होते. ही एक अतिशय महत्त्वाची तिथी आहे. हा दिवस चंडीच्या महिषासुर मर्दिनी रूपाचा जन्म दिवस मानला जातो.

दिवस ९ – सिद्धिदात्री – नवमी (नववा दिवस) म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या उत्सवाच्या शेवटच्या दिवशी लोक सिद्धिधात्रीची प्रार्थना करतात. कमळावर बसलेल्या या देवीकडे सर्व प्रकारच्या सिद्धी आहेत असे मानले जाते. देवीला चार हात आहेत आणि तिला महालक्ष्मी म्हणूनही ओळखले जाते. या दिवसाचा जांभळा रंग निसर्गाच्या सौंदर्याची प्रशंसा करतो. सिद्धिदात्री ही भगवान शिवाची पत्‍नी पार्वती आहे. सिद्धिधात्रीला शिव आणि शक्तीचे अर्धनारीश्वर रूप म्हणूनही पाहिले जाते. असे मानले जाते की भगवान शिवाच्या शरीराची एक बाजू देवी सिद्धिदात्री आहे. त्यामुळे त्याला अर्धनारीश्वर या नावानेही ओळखले जाते. वैदिक शास्त्रानुसार या देवीची उपासना करून भगवान शिवाने सर्व सिद्धी प्राप्त केल्या. भारताच्या बहुतेक भागांमध्ये आयुध पूजा नावाच्या विधीमध्ये साधने आणि शस्त्रे यांची पूजा केली जाते. अनेक व्यवसाय या दिवशी त्यांच्या कर्मचाऱ्यांना सुट्टी देखील देतात. नवरात्र हे एक काम्य व्रत आहे.पुष्कळ घराण्यांत या व्रताला कुलाचाराचे स्वरूप असते.२१ आश्विन शुद्ध प्रतिपदेस या व्रताचा प्रारंभ होतो.त्यासाठी घरात पवित्र जागी सोळा हातांचा मंडप उभारतात. तिथे एक वेदी तयार करतात. नंतर स्वस्तिवाचनपूर्वक त्या वेदीवर सिंहारूढ अष्टभुजा देवीची स्थापना करतात. मूर्ती नसल्यास नवार्ण यंत्राची स्थापना करतात. यंत्राशेजारी एक घट स्थापून त्याची व देवीची यथाविधी पूजा करतात. व्रतधारी व्यक्तीने नऊ दिवस उपवास किंवा नक्त भोजन करून व्रतस्थ रहायचे असते. आश्विन शुद्ध नवमीपर्यंत हे व्रत चालते. या व्रतात नऊ दिवस सप्तशतीचा पाठ करतात, अखंड दीप लावतात.२२ घटावर रोज एक किंवा चढत्या क्रमाने माळा बांधतात. ऋचित होमहवन व बलिदानही करतात.२३ नऊ दिवस रोज कुमारीची पूजा करून तिला भोजन घालतात. शेवटी स्थापित घट व देवी यांचे उत्थापन करतात.

(पान १ वरून)
कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या युगात...

त्यांनी केले. एशियाटिक लायब्ररीसारख्या संस्थांच्या सहकार्याने धुळे जिल्ह्याचा साहित्यिक वारसा अधिक समृद्ध करण्यासाठी प्रयत्‍न करण्यात येतील. जिल्ह्यातील साहित्यिक, लेखक, कवी आणि विचारवंतांच्या पाठीशी शासन उभे राहील, अशी ग्वाही त्यांनी दिली. साहित्य संमेलन हे केवळ एका दिवसापुरते मर्यादित न राहता वर्षातील ३६५ दिवस भाषा, साहित्य आणि संस्कृतीच्या संवर्धनासाठी सातत्याने काम झाले पाहिजे. शासन, साहित्यिक आणि समाज यांच्या सामूहिक प्रयत्‍नांतून अहिराणी भाषेचा वारसा पुढील पिढ्यांपर्यंत पोहोचवूया, असे आवाहन पालकमंत्री श्री. रावल यांनी केले.

मराठी आणि अहिराणी भाषेचा समृद्ध वारसा जपणे ही काळाची गरज–स्वागताध्यक्ष तथा आमदार अनुप अग्रवाल

धुळे जिल्ह्यात सहावे मराठी साहित्य संमेलन आयोजित होणे ही जिल्ह्यासाठी आनंदाची आणि अभिमानाची बाब आहे. मराठी भाषेबरोबरच धुळे, जळगाव, नंदुरबार आणि नाशिक जिल्ह्यांच्या काही भागांत बोलल्या जाणाऱ्या अहिराणी भाषेला समृद्ध ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक वारसा लाभला आहे. या भाषेचे जतन व संवर्धन करण्याबरोबरच तिच्या ऐतिहासिक महत्त्वाची नव्या पिढीला ओळख करून देणे आवश्यक आहे. साहित्य संमेलनाच्या माध्यमातून साहित्यिक, अभ्यासक आणि भाषाप्रेमींना एकत्र येण्याची संधी मिळते. अशा संमेलनांमुळे प्रादेशिक भाषा, साहित्य आणि संस्कृतीच्या संवर्धनाला चालना मिळते. धुळे जिल्ह्यात या संमेलनाचे आयोजन होणे ही गौरवाची बाब असून, या उपक्रमात सहभागी होण्याची संधी दिल्याबद्दल आयोजकांचे आभार व्यक्त करतो, असे स्वागताध्यक्ष तथा आमदार अनुप अग्रवाल यांनी सांगितले.

भाषा ही केवळ संवादाचे साधन नाही, तर संस्कृती आणि अस्मितेची ओळख!–संमेलनाध्यक्ष प्रा. एल. जी. सोनवणे

भाषा ही केवळ विचार आणि भावना व्यक्त करण्याचे साधन नसून समाजाची संस्कृती, परंपरा, श्रद्धा, सण–उत्सव आणि अस्मिता जपणारी शक्ती आहे. मानवी संस्कृतीच्या विकासात भाषा आणि शेतीचा शोध हे दोन महत्त्वाचे टप्पे ठरले. शेतीमुळे माणसाच्या स्थिर जीवनाला आणि सहजीवनाला सुरुवात झाली, तर भाषेमुळे विचार, भावना आणि कल्पना एकमेकांपर्यंत पोहोचवणे शक्य झाले. पुढे लिपीच्या शोधामुळे हे विचार जतन करून पुढील पिढ्यांपर्यंत पोहोचवता आले. त्यामुळे ग्रंथपूजन म्हणजे केवळ पुस्तकांचे पूजन नसून विचारांचा सन्मान आहे, असे प्रतिपादन संमेलनाध्यक्ष एल. जी. सोनवणे यांनी केले.

अध्यक्षीय मनोगताच्या प्रारंभी त्यांनी दादासाहेब जे. डी. राऊळ, प्राचार्य मा. य. वैद्य, अण्णासाहेब सदाशिवराव माळी आणि प्राचार्य पुरुषोत्तम पाटील यांच्या स्मृतींना अभिवादन केले. संमेलनाच्या अध्यक्षपदाची संधी दिल्याबद्दल आयोजकांचे आभार व्यक्त करताना माणसाने बोलण्यापेक्षा अधिक ऐकले पाहिजे, या विनोबा भावे यांच्या विचाराचा त्यांनी उल्लेख केला. नवरात्रीच्या पवित्र पर्वावर साहित्य संमेलनाचे आयोजन झाल्याबद्दल आनंद व्यक्त करत साहित्य, संगीत, कला, शेती, अध्यात्म, मातृसंस्कृती आणि सामाजिक सलोखा यांचा एकमेकांशी अतूट संबंध असल्याचे त्यांनी सांगितले. प्राचार्य मा. य. वैद्य यांच्या कार्यभूमीत संमेलन होत असल्याबद्दल त्यांनी विशेष समाधान व्यक्त केले. तसेच मागील वर्षी साक्री येथे झालेल्या साहित्य संमेलनातील कथा–कादंबऱ्या, कविता, नाट्यपरंपरा आणि अहिराणी साहित्यावरील चर्चांचाही त्यांनी उल्लेख केला. साहित्य, संगीत आणि कला यांमुळे मानवी जीवन समृद्ध होते, असे सांगताना त्यांनी भर्तृहरि यांच्या विचारांचा दाखला दिला. आज ग्रंथपूजनाची परंपरा कमी होत असल्याबद्दल चिंता व्यक्त करत पुस्तकांचा आणि विचारांचा सन्मान जपण्याची गरज त्यांनी अधोरेखित केली. अनेक परकीय आक्रमणे आणि पारतंत्र्याच्या काळातही आर्मेनियन लोकांनी आपल्या भाषेमुळे सांस्कृतिक ओळख टिकवून ठेवली. त्याचप्रमाणे विविध ऐतिहासिक स्थित्यंतरांत मराठी भाषेने आपली ओळख जपली, तर अहिराणी भाषा लोकसाहित्य, लोकपरंपरा, लोकसंस्कृती आणि दैनंदिन व्यवहारातून आजवर टिकून राहिली आहे. त्यामुळे मराठी आणि अहिराणी भाषांचे जतन व संवर्धन करणे, जीवनाच्या सर्व क्षेत्रांत त्यांचा वापर वाढवणे आणि हा समृद्ध वारसा नव्या पिढीपर्यंत पोहोचवणे ही प्रत्येकाची सामूहिक जबाबदारी असल्याचे त्यांनी सांगितले.

साहित्याच्या माध्यमातून समाजाच्या मनात स्थान निर्माण करणारे साहित्यिक कधीही विस्मृतीत जात नाहीत. त्यांचे विचार, कार्य आणि साहित्य पुढील अनेक पिढ्यांना प्रेरणा देत राहते, असे सांगत संमेलनाध्यक्ष श्री. सोनवणे यांनी साहित्यिकांच्या योगदानाबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली.

साहित्यिकांचे गाव प्रदर्शनाचे उद्घाटन; ज्येष्ठ साहित्यिकांचा जीवनगौरव पुरस्काराने सन्मान – पालकमंत्री जयकुमार रावल यांचे संमेलनस्थळी आगमन झाल्यानंतर त्यांच्या हस्ते ‘साहित्यिकांचे गाव’ या प्रदर्शनाचे उद्घाटन करण्यात आले. त्यानंतर त्यांनी प्रदर्शनाची पाहणी करून तेथील साहित्यिक उपक्रमांची माहिती घेतली. यावेळी त्यांनी ज्येष्ठ साहित्यिकांची भेट घेऊन त्यांच्याशी संवाद साधला. त्यानंतर दीपप्रज्वलनाने मुख्य कार्यक्रमास सुरुवात झाली. यावेळी संमेलनाच्या स्मरणिकेचे प्रकाशन करण्यात आले. तसेच ‘अक्षयगंध’, ‘पायजा’ यांसह विविध ग्रंथांचे प्रकाशन मान्यवरांच्या उपस्थितीत झाले. साहित्य क्षेत्रातील प्रदीर्घ आणि मोलाच्या योगदानाबद्दल ज्येष्ठ साहित्यिक प्राचार्य डॉ. क. उ. संघवी आणि कवी प्र. अ. पुराणिक यांना जीवनगौरव पुरस्कार प्रदान करून सन्मानित करण्यात आले. साहित्यसेवेसाठी आयुष्य समर्पित करणाऱ्या या ज्येष्ठ साहित्यिकांच्या कार्याचा यानिमित्ताने गौरव करण्यात आला. संमेलनाच्या यशस्वी आयोजनासाठी परिश्रम घेणाऱ्या आयोजकांचे व सहभागी साहित्यिकांचे पालकमंत्री श्री. रावल यांनी अभिनंदन केले.

हे मराठी साप्ताहिक, प्रकाशक संजय अण्णा कुसळकर यांनी मुद्रक अब्दुल मलिक मोहम्मद शरीफ अन्सारी यांच्या न्यू शार्प ऑफसेट प्रिंटर्स, अप्सरा हॉटेल, नवीन बस स्टॅण्ड समोर, मालेगांव, जि. नाशिक येथे छापून सा. 'प्रजा न्याय' कार्यालय - घर नं. २६, चक्करबर्डी, शासकीय दूध डेअरी रोड, पाण्याच्या टाकीजवळ, धुळे - ४२४ ००१ येथून प्रकाशित केले आहे. संपादक, मालक, संजय अण्णा कुसळकर - भ्रमणध्वनी - ९४२२७९८०९३ / ९०२८१३६९५३. Email - kusalkar@gmail.com / prajanyay@gmail.com (कावेडीसह सल्लेकार जि.अ. उमेश विठ्ठल सुर्वेवशी) फडणवीस (या वृत्तपत्रातील लिखाणाशी मालक/प्रकाशक/संपादक सहसहकार असणे अनिवार्य आहे) (किमानाही वाद घडू नवीत लक्षात घ्यावे) ये उत्कृष्ट काम (पान ४ वर)

१२ दिवसांच्या मोफत प्रशिक्षणातून ग्रामीण महिला व युवकांना उद्योजकतेचे बळ शेळ्यांच्या संगोपनापासून बाजारपेठ व्यवस्थापनापर्यंत प्रत्यक्ष मार्गदर्शन

धुळे (जिमाका) – ग्रामीण भागात रोजगाराची संधी शोधणाऱ्या महिला आणि युवकांना आता शेळीपालनाच्या माध्यमातून स्वतःचा व्यवसाय उभारण्याची नवी दिशा सेवा संकल्प अभियानांतर्गत मिळाली आहे. कमी गुंतवणुकीत सुरु करता येणाऱ्या या कृषीपूरक व्यवसायाचे शास्त्रीय ज्ञान, प्रत्यक्ष प्रशिक्षण आणि आर्थिक नियोजनाची माहिती देण्यासाठी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया संचालित ग्रामीण स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संस्था (आरसेटी), नगाव, धुळे यांच्या वतीने शिरपूर तालुक्यातील गिधाडे येथे आयोजित १२ दिवसीय मोफत शेळीपालन प्रशिक्षण यशस्वीरीत्या पूर्ण झाले. या प्रशिक्षणात ग्रामीण भागातील ३१ महिला व पुरुषांनी सहभाग घेत स्वयंरोजगाराच्या दिशेने महत्वाचे पाऊल टाकले, अशी माहिती संस्थेचे संचालक प्रदीप कुमार यांनी दिली.

केवळ शेळ्या पाळायच्या नाहीत, तर व्यवसाय उभा करायचा! या दृष्टिकोनातून प्रशिक्षणाची आखणी करण्यात आली होती. शेळीपालनाची सुरुवात कशी करावी, कोणत्या जातींची निवड करावी, शेळ्यांसाठी योग्य निवारा कसा असावा, खाद्य आणि चान्याचे नियोजन कसे करावे, यापासून ते लसीकरण, आरोग्य व्यवस्थापन, प्रजनन, करंडांची निगा, स्वच्छता आणि रोगप्रतिबंधक उपाययोजनांपर्यंत प्रत्येक बाब समजावून सांगण्यात आली. विशेष म्हणजे केवळ पुस्तकी माहितीपुरते प्रशिक्षण मर्यादित न ठेवता प्रत्यक्ष प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून प्रशिक्षणार्थींना

आवश्यक कौशल्ये शिकविण्यात आली.

शेळीपालनाला आर्थिक नियोजनाची जोड – शेळीपालनातून उत्पन्न मिळवायचे असेल, तर पशुसंगोपनाइतकेच आर्थिक नियोजनही महत्वाचे असते. त्यामुळे व्यवसायासाठी लागणारा प्रारंभिक खर्च, दैनंदिन व्यवस्थापन, संभाव्य उत्पन्न, नफा-तोट्याचा अंदाज आणि शेळ्यांच्या विक्रीसाठी बाजारपेठेचे नियोजन याबाबतही प्रशिक्षणार्थींना मार्गदर्शन करण्यात आले. स्वतःचा व्यवसाय सुरु करण्यासाठी उपलब्ध कर्ज योजना, शासकीय योजनांचा लाभ आणि व्यवसाय उभारणीच्या विविध संधींची माहिती देण्यात आली.

बचतगटातील महिलांच्या आर्थिक स्वावलंबनावर भर – ग्रामीण महिलांना घरगुती जबाबदाऱ्यांसोबत स्वतःचे उत्पन्नाचे साधन निर्माण करता यावे, यासाठी या प्रशिक्षणात उमेद अभियानातील महिला बचतगटांच्या सदस्यांनाही सहभागी करून घेण्यात आले. शेतीला पूरक असलेला शेळीपालन व्यवसाय ग्रामीण कुटुंबांच्या उत्पन्नाला हातभार लावू शकतो. त्यासाठी योग्य प्रशिक्षण, आर्थिक शिस्त आणि सातत्यपूर्ण व्यवस्थापन आवश्यक असल्याचे उपस्थित मान्यवरांनी सांगितले. या कार्यक्रमास उमेदच्या जिल्हा अभियान व्यवस्थापक दीपाली पाटील, शिरपूरचे तालुका अभियान व्यवस्थापक रामचंद्र पाटील, उमेदचे दीपक चव्हाण, प्रभाग समन्वयक दत्ता खराडे आणि कृषी सखी संगीता साळुंखे उपस्थित होते. त्यांनी महिला बचतगटातील सदस्य आणि इच्छुक युवकांनी



प्रशिक्षणातून मिळालेल्या ज्ञानाचा प्रत्यक्ष व्यवसायासाठी उपयोग करण्याचे आवाहन केले.

प्रात्यक्षिकातून मिळाला व्यवसायाचा आत्मविश्वास – प्रशिक्षक गंगाधर दाभाडे यांनी शेळीपालनातील विविध बाबी प्रात्यक्षिकांच्या माध्यमातून समजावून सांगितल्या. संस्थेचे मार्गदर्शक दीपक पाटील, योगिता भदाणे, दर्शना जोशी आणि मनोज पगारे यांनी प्रशिक्षणाच्या विविध घटकांवर मार्गदर्शन केले. संस्थेचे संचालक प्रदीप कुमार यांनी ग्रामीण भागातील महिला आणि युवकांनी केवळ रोजगाराच्या संधींची प्रतीक्षा न करता स्वतःचा व्यवसाय उभारण्यासाठी पुढाकार घ्यावा, असे आवाहन केले. ग्रामीण स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संस्थेमार्फत बेरोजगार युवक-युवती आणि महिलांना विविध व्यवसायांचे मोफत कौशल्य प्रशिक्षण देण्यात येते. प्रशिक्षण पूर्ण करणाऱ्यांना नियमानुसार प्रमाणपत्रही दिले जाते. व्यवसाय

सुरु करण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये, उद्योजकीय ज्ञान आणि मार्गदर्शन उपलब्ध करून देण्यावर संस्थेचा भर असल्याचे प्रदीप कुमार यांनी स्पष्ट केले.

प्रशिक्षण संपले; आता स्वावलंबनाच्या प्रवासाची सुरुवात – गिधाडे येथील १२ दिवसांचे प्रशिक्षण पूर्ण झाले असले, तरी या ३१ प्रशिक्षणार्थींसाठी खऱ्या अर्थाने स्वयंरोजगाराच्या प्रवासाची ही सुरुवात आहे. शेळीपालनाचे शास्त्रीय ज्ञान, प्रत्यक्ष कामाचा अनुभव आणि व्यवसायाच्या आर्थिक बाजूची समज यामुळे स्वतःचा व्यवसाय सुरु करण्यासाठी त्यांना नवी दिशा मिळाली आहे. ग्रामीण भागात उपलब्ध साधनसंपत्तीचा योग्य वापर करून रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्यासाठी असे प्रशिक्षण उपयुक्त ठरणार असल्याचे संस्थेचे संचालक प्रदीप कुमार यांनी प्रसिद्धिपत्रकाद्वारे कळविले आहे.

अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळाच्या कर्जधारकांना परतफेडीचे आवाहन; थकबाकी कमी झाल्यास नव्या लाभार्थ्यांच्या स्वावलंबनाला बळ

धुळे (जिमाका) – स्वतःचा व्यवसाय सुरु करून कुटुंबाला आर्थिक आधार देण्याचे स्वप्न पाहणारा तरुण असो किंवा शिक्षणाच्या बळावर आयुष्याला नवी दिशा देऊ इच्छिणारा विद्यार्थी; अशा अनेक गरजूंच्या स्वप्नांना साहित्यरत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळाच्या कर्ज योजना आर्थिक बळ देतात. मात्र, यापूर्वी वितरित केलेल्या कर्जाची परतफेड रखडल्याने नव्या पात्र लाभार्थ्यांना अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात अडचणी निर्माण होत आहेत. ज्या योजनेने आपल्याला स्वावलंबनाची संधी दिली, त्याच योजनेतून दुसऱ्याचेही भविष्य घडावे, यासाठी कर्जधारकांनी थकीत कर्जाची परतफेड करून सहकार्य करावे, असे आवाहन महामंडळाचे जिल्हा व्यवस्थापक गोकुळदास जे. पगारे यांनी प्रसिद्धीपत्रकाद्वारे केले आहे.

महामंडळामार्फत समाजातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकांच्या आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक उन्नतीसाठी विविध कर्ज योजना राबविण्यात येतात. राष्ट्रीय अनुसूचित जाती वित्त व विकास महामंडळाच्या (NSFDC) योजनांसह बँकांच्या माध्यमातून अनुदान, बीजभांडवल, शैक्षणिक कर्ज आणि मुदत कर्ज योजनांद्वारे पात्र लाभार्थ्यांना आर्थिक मदत उपलब्ध करून दिली जाते. मात्र, वितरित कर्जाची वसुली अत्यल्प असल्याने संबंधित वित्तीय महामंडळाकडून पुढील निधी उपलब्ध होण्यात अडथळे निर्माण होत आहेत. परिणामी, मंजूर कर्ज प्रकरणांतील लाभार्थ्यांनाही अर्थसहाय्य मिळण्यास विलंब होत असल्याची माहिती जिल्हा व्यवस्थापक श्री. पगारे यांनी दिली.

थकबाकी कमी झाली, तर नव्या संधींचे दरवाजे उघडतील – महामंडळाच्या योजनांमधून व्यवसायासाठी कर्ज घेतलेल्या लाभार्थ्यांनी नियमित परतफेड केल्यास नव्या गरजूंपर्यंत

आर्थिक मदत पोहोचविण्याचा मार्ग अधिक सुकर होणार आहे. सध्या पूर्वीच्या कर्ज प्रकरणांतील थकबाकीमुळे नवीन कर्जासाठी अर्ज करणाऱ्या बेरोजगार युवकांना बँकांकडून मंजुरी मिळविताना अडचणी येत आहेत. काही कर्ज प्रस्ताव थकबाकीचे कारण पुढे करून नामंजूर होत असल्याचेही निदर्शनास आले आहे. त्याचबरोबर महामंडळाची वसुली अत्यल्प असल्याने शासनाकडून पुढील निधी उपलब्ध करून देताना वसुलीच्या मुद्द्यावर प्रश्न उपस्थित होत आहेत. त्यामुळे प्रत्येक कर्जधारकाने वेळेवर परतफेड करून नव्या लाभार्थ्यांसाठी संधी निर्माण करण्यास हातभार लावावा, असे आवाहन श्री. पगारे यांनी केले.

गावागावांत वसुली मेळावे; कर्जधारकांशी थेट संवाद – थकीत कर्जाची परतफेड व्हावी आणि कर्जधारकांना त्यांच्या जबाबदारीची जाणीव करून देता यावी, यासाठी महामंडळामार्फत गावागावांत व वस्त्यांमध्ये विशेष वसुली मेळाव्यांचे आयोजन करण्यात येत आहे. या माध्यमातून कर्जधारकांशी थेट संवाद साधून थकीत रकमेबाबत माहिती दिली जात आहे. कर्जदार तसेच जामीनदारांच्या प्रत्यक्ष भेटी घेऊन त्यांना परतफेडीसाठी प्रोत्साहित करण्यात येणार आहे. कर्जधारकांनी या उपक्रमांना सकारात्मक प्रतिसाद देत थकबाकी नियमित करण्यासाठी पुढाकार घ्यावा, असे आवाहन जिल्हा व्यवस्थापक श्री. पगारे यांनी केले आहे.

वेळेत परतफेड करा; कायदेशीर अडचणी टाळा – कर्जधारकांनी स्वयंस्फूर्तीने थकबाकी भरावी, यासाठी महामंडळाकडून प्रथम नोटिसांद्वारे पाठपुरावा करण्यात येत आहे. त्यानंतरही परतफेड न झाल्यास कर्जदार व जामीनदारांना अंतिम नोटीस बजावून नियमानुसार पुढील वसुलीची कार्यवाही केली जाणार आहे. नोकरीत असलेल्या

जामीनदारांच्या वेतनातून कायदेशीर तरतुदींनुसार कर्जाची रक्कम कपात करण्यासाठी संबंधित कार्यालयांकडे कार्यवाही करण्यात येऊ शकते. तसेच मालमत्ताधारक जामीनदारांविरुद्धही लागू नियम व कायदेशीर प्रक्रियेनुसार थकीत रकमेच्या वसुलीसाठी आवश्यक पावले उचलली जाणार असल्याचे श्री. पगारे यांनी स्पष्ट केले. कर्जफेडीपोटी देण्यात आलेले आगाऊ धनादेश संबंधित बँकांमध्ये जमा करण्यात येणार आहेत. खात्यात पुरेशी रक्कम नसल्यामुळे धनादेश न वटल्यास कायदेशीर प्रक्रिया राबविण्यात येऊ शकते. तसेच थकीत कर्जवसुलीसाठी लोकअदालतीच्या माध्यमातून प्रकरणे निकाली काढण्याच्या दृष्टीने आवश्यक कार्यवाही करण्यात येणार असल्याची माहिती जिल्हा व्यवस्थापक श्री. पगारे यांनी दिली.

व्यवसायासाठी घेतलेल्या कर्जाचा योग्य वापर आवश्यक – महामंडळाच्या कर्ज योजनांचा मूळ उद्देश लाभार्थ्यांना स्वयंरोजगार व आर्थिक स्वावलंबनाची संधी उपलब्ध करून देणे हा आहे. त्यामुळे मंजूर कर्जाचा वापर प्रस्तावित व्यवसायासाठीच करणे आवश्यक आहे. मात्र, व्यवसायासाठी कर्ज घेऊन प्रत्यक्ष व्यवसाय सुरु न करता ती रक्कम अन्य कारणांसाठी वापरल्याचे निदर्शनास आल्यास संबंधित प्रकरणांची चौकशी करून लागू कायदेशीर तरतुदींनुसार कारवाई करण्यात येईल. फसवणुकीचे घटक आढळल्यास संबंधितांविरुद्ध गुन्हा दाखल करण्याचीही कार्यवाही केली जाऊ शकते. त्यामुळे लाभार्थ्यांनी कर्जाचा उद्देशपूर्ण वापर करून नियमित परतफेड करावी, असे आवाहन श्री. पगारे यांनी केले.

कर्जदारांसह जामीनदारांनीही जबाबदारी स्वीकारावी – कर्जाची परतफेड न झाल्यास संबंधित कर्जदारांबरोबरच जामीनदारांनाही आर्थिक व कायदेशीर अडचणींचा सामना करावा लागू

शकतो. त्याचप्रमाणे थकीत कर्जधारकांच्या कुटुंबीयांनाही भविष्यात महामंडळाच्या योजनांचा लाभ मिळविताना लागू अटी व नियमानुसार अडचणी निर्माण होऊ शकतात. त्यामुळे जामीनदारांनी, विशेषतः शासकीय किंवा अन्य सेवेत असलेल्या जामीनदारांनी, संबंधित कर्जधारकांना थकबाकी भरण्यासाठी प्रोत्साहित करावे. परस्पर सहकार्याने कर्जाची परतफेड करून संभाव्य कायदेशीर कारवाई टाळावी, असेही श्री. पगारे यांनी सांगितले.

आजची परतफेड, उद्याच्या स्वावलंबनाचा आधार – महामंडळाच्या कर्ज योजना म्हणजे केवळ आर्थिक मदतीची व्यवस्था नाही, तर गरजू कुटुंबांना स्वतःच्या पायावर उभे करण्याचे प्रभावी माध्यम आहे. एखाद्याला व्यवसाय सुरु करण्याची संधी मिळते, तर एखाद्या विद्यार्थ्याला शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी आर्थिक आधार मिळतो. ही मदतीची साखळी अखंड सुरु राहण्यासाठी यापूर्वी कर्ज घेतलेल्या लाभार्थ्यांनी परतफेडीची जबाबदारी पार पाडणे तितकेच महत्वाचे आहे. एका लाभार्थ्याची नियमित कर्जफेड दुसऱ्या गरजू कुटुंबाच्या आर्थिक प्रगतीला हातभार लावू शकते, असा विश्वास श्री. पगारे यांनी व्यक्त केला. त्यामुळे धुळे जिल्ह्यातील सर्व थकीत कर्जधारकांनी महामंडळाच्या जिल्हा कार्यालयाशी संपर्क साधून आपल्या कर्जाची थकीत रक्कम जमा करावी. जामीनदारांनीही कर्जधारकांना यासाठी सहकार्य करावे. आपल्याला मिळालेल्या संधीचे मोल वेळेवर कर्जफेड करून जपूया. आपल्या एका सकारात्मक निर्णयातून दुसऱ्या गरजू तरुणाच्या व्यवसायाला, विद्यार्थ्याच्या शिक्षणाला आणि एका कुटुंबाच्या स्वावलंबनाला नवी दिशा मिळू शकते, असे आवाहन जिल्हा व्यवस्थापक गोकुळदास जे. पगारे यांनी केले आहे.